

BAO LỰC HỌC ĐƯỜNG DƯỚI GÓC NHÌN ĐẠO ĐỨC HỌC: MỘT NGHIÊN CỨU TỔNG QUAN

SCHOOL VIOLENCE FROM AN ETHICAL PERSPECTIVE: A LITERATURE REVIEW

Phạm Quang Trung

Trường Đại học Sư phạm - Đại học Huế
Email: phamquangtrung@dhsphue.edu.vn

Article history

Received: 29/5/2026

Accepted: 19/6/2026

Published: 30/6/2026

Keywords

School violence, ethics, school bullying, moral responsibility, character education

ABSTRACT

School violence has become one of the major challenges facing contemporary education, particularly in the context of digital transformation and the increasing prevalence of cyberbullying. Although extensive research has examined school violence from psychological, educational, and sociological perspectives, studies grounded in ethical theory remain relatively limited. This paper aims to analyze school violence from an ethical perspective by clarifying the relationship between various forms of school violence and fundamental ethical values, while emphasizing the role of moral education in preventing and mitigating violent behaviors among secondary and high school students. The study employs a literature review methodology combined with analytical, synthetic, comparative, and systematic approaches to examine domestic and international research on school violence, moral responsibility, character education, and moral education. The findings indicate that school violence should not be viewed solely as an educational or social issue but also as a manifestation of moral deficiencies in cognition and behavior. Such behaviors are closely associated with violations of essential ethical principles, including human dignity, moral responsibility, justice, compassion, and empathy. Based on these findings, the paper proposes an ethical framework for analyzing school violence and highlights the importance of moral education, character education, and digital citizenship education in fostering a safe, humane, and sustainable school environment. The study also contributes to expanding the interdisciplinary discourse on school violence by integrating ethical theory into educational research and practice.

1. Mở đầu

Bạo lực học đường (BLHĐ) đang trở thành một trong những thách thức quan trọng đối với các hệ thống giáo dục trên thế giới, đặc biệt trong bối cảnh chuyển đổi số và sự phát triển mạnh mẽ của các hình thức tương tác trực tuyến. Bên cạnh các hành vi bạo lực thể chất và bạo lực ngôn từ truyền thống, nhiều dạng thức mới như cô lập xã hội, lan truyền tin đồn và bắt nạt trên không gian mạng ngày càng phổ biến, gây ra những tác động tiêu cực đối với sức khỏe thể chất, sức khỏe tâm thần, kết quả học tập và sự phát triển nhân cách của HS (Menesini và cộng sự, 2003; Sticca và Perren, 2015; Miller, 2023; Xiao và cộng sự, 2025).

Trong nhiều năm qua, BLHĐ đã được nghiên cứu rộng rãi từ các góc độ tâm lý học, giáo dục học, xã hội học và y tế công cộng. Các công trình này tập trung làm rõ đặc điểm, nguyên nhân, hậu quả cũng như đánh giá hiệu quả của các chương trình can thiệp nhằm giảm thiểu hành vi bắt nạt và xây dựng môi trường học đường an toàn (Cheurprakobkit và Bartsch, 2005; Hankin và cộng sự, 2011; Noboru và cộng sự, 2021; Gu và cộng sự, 2022; Suh, 2023). Đồng thời, nhiều nghiên cứu cũng khẳng định vai trò của giáo dục nhân cách, giáo dục đạo đức và giáo dục công dân số trong việc hình thành các giá trị tích cực và phòng ngừa các hành vi lệch chuẩn của HS (Marshall và cộng sự, 2011; Cha, 2013; Li và cộng sự, 2023; Watanabe, 2025).

Tuy đã có một số nghiên cứu tiếp cận BLHĐ từ góc nhìn đạo đức thông qua các khái niệm như cảm xúc đạo đức, sự tách rời đạo đức, trách nhiệm đạo đức và nghĩa vụ bảo vệ nạn nhân, nhưng các nghiên cứu này vẫn chủ yếu tập trung vào từng khía cạnh riêng lẻ. Đến nay vẫn chưa có nghiên cứu tổng quan nào hệ thống hóa toàn diện các hướng tiếp cận đạo đức học đối với BLHĐ, đồng thời xây dựng một khung phân tích thống nhất có thể vận dụng trong

nghiên cứu và thực tiễn giáo dục. Trên thực tế, hành vi bắt nạt không chỉ gây tổn hại cho nạn nhân mà còn phản ánh sự suy giảm trách nhiệm đạo đức, sự thiếu hụt năng lực đồng cảm và sự vi phạm các giá trị nền tảng như phẩm giá con người, công bằng, lòng nhân ái và trách nhiệm xã hội. Một số nghiên cứu gần đây đã tiếp cận BLHĐ dưới góc nhìn đạo đức học ứng dụng thông qua các khái niệm như cảm xúc đạo đức, sự tách rời đạo đức, trách nhiệm đạo đức và nghĩa vụ bảo vệ nạn nhân của người chứng kiến (Pozzoli và cộng sự, 2012; Kollerová và cộng sự, 2014; Webber, 2014; Cohen-Almagor, 2020, 2022). Các kết quả này cho thấy việc phòng ngừa BLHĐ không thể chỉ dựa vào các biện pháp quản lý hay kiểm soát hành vi mà cần hướng đến việc phát triển nhân cách và năng lực đạo đức của HS.

Trong bối cảnh Việt Nam, các nghiên cứu về BLHĐ chủ yếu tập trung vào việc nhận diện thực trạng, phân tích nguyên nhân và đề xuất các giải pháp giáo dục. Nguyễn Ngọc Phú (2023) cho rằng, hiện tượng tha hóa đạo đức ở HS phổ thông có mối liên hệ với những biến đổi của môi trường xã hội và giáo dục hiện nay. Nguyễn Mai Hương và cộng sự (2023) nhấn mạnh vai trò của giáo dục đạo đức trong việc hình thành ý thức trách nhiệm và phòng ngừa các hành vi lệch chuẩn ở HS THCS. Bên cạnh đó, Lê Thị Ngọc Anh và Đặng Thị Anh (2026) chỉ ra rằng, tình trạng BLHĐ có mối quan hệ với nhiều yếu tố từ gia đình, nhà trường và môi trường xã hội, trong khi Hồ Thị Thanh Tâm và cộng sự (2022) cho thấy sự phát triển của môi trường số đã làm gia tăng nguy cơ bắt nạt trực tuyến trong HS THPT.

Xuất phát từ những vấn đề trên, bài báo được thực hiện nhằm phân tích BLHĐ dưới góc nhìn đạo đức học thông qua việc tổng hợp và hệ thống hóa các nghiên cứu trong và ngoài nước về BLHĐ, trách nhiệm đạo đức, giáo dục nhân cách và giáo dục đạo đức. Trên cơ sở đó, bài báo đề xuất khung phân tích BLHĐ từ góc nhìn đạo đức học, góp phần bổ sung cơ sở lý luận cho việc xây dựng các giải pháp giáo dục đạo đức và phòng ngừa BLHĐ đối với HS THCS và THPT trong bối cảnh hiện nay. Để đạt được mục tiêu trên, nghiên cứu tập trung trả lời 03 câu hỏi nghiên cứu: (1) Những hướng tiếp cận đạo đức học nào đã được sử dụng trong nghiên cứu BLHĐ? (2) Các phạm trù và học thuyết đạo đức nào được đề cập nhiều nhất trong các nghiên cứu hiện có? (3) Những khoảng trống nghiên cứu nào còn tồn tại và khung phân tích nào có thể được đề xuất nhằm hệ thống hóa các kết quả nghiên cứu trước đây?

2. Phương pháp nghiên cứu

2.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của bài báo là BLHĐ đối với HS THCS và THPT dưới góc nhìn đạo đức học. Trong đó, nghiên cứu tập trung phân tích mối liên hệ giữa các hình thức BLHĐ với các phạm trù đạo đức cơ bản như phẩm giá con người, trách nhiệm đạo đức, công bằng, lòng nhân ái, sự đồng cảm và sự quan tâm đối với người khác; đồng thời xem xét vai trò của giáo dục đạo đức và giáo dục nhân cách trong việc phòng ngừa BLHĐ.

Phạm vi nghiên cứu được giới hạn ở các công trình nghiên cứu lý luận và thực nghiệm về BLHĐ, bắt nạt học đường, bắt nạt trên không gian mạng, trách nhiệm đạo đức, giáo dục nhân cách và giáo dục đạo đức đối với HS THCS và THPT đã được công bố trong và ngoài nước.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu được thực hiện theo phương pháp tổng quan mô tả nhằm hệ thống hóa, phân tích và tổng hợp các công trình nghiên cứu về BLHĐ dưới góc nhìn đạo đức học. Nguồn tài liệu được thu thập từ các cơ sở dữ liệu và công cụ tìm kiếm học thuật trong nước và quốc tế, bảo đảm tính cập nhật và độ tin cậy của các bằng chứng khoa học. Đối với nguồn tài liệu quốc tế, nghiên cứu sử dụng Google Scholar, Scopus và các tạp chí khoa học chuyên ngành về giáo dục, đạo đức học, tâm lý học và khoa học xã hội để tìm kiếm các bài báo có phản biện, bài tổng quan và các nghiên cứu thực nghiệm liên quan đến BLHĐ, bắt nạt học đường, trách nhiệm đạo đức và giáo dục đạo đức. Đối với nguồn tài liệu trong nước, các công trình được khai thác từ Google Scholar, cổng thông tin các tạp chí khoa học Việt Nam, các tạp chí chuyên ngành triết học, giáo dục, tâm lý học, khoa học xã hội và các tạp chí khoa học của các trường đại học. Các tài liệu được lựa chọn chủ yếu trong giai đoạn từ năm 2003 đến năm 2026 nhằm phản ánh sự phát triển của các nghiên cứu về BLHĐ và đạo đức học trong bối cảnh giáo dục hiện đại. Một số công trình được công bố trước giai đoạn này vẫn được sử dụng khi có giá trị lý luận hoặc phương pháp luận quan trọng đối với nghiên cứu.

Các từ khóa tìm kiếm được xây dựng bằng tiếng Việt và tiếng Anh, bao gồm: “bạo lực học đường”, “bắt nạt học đường”, “bắt nạt trực tuyến”, “đạo đức học”, “giáo dục đạo đức”, “giáo dục nhân cách”, “trách nhiệm đạo đức”, “phẩm giá con người”, “học sinh trung học cơ sở”, “học sinh trung học phổ thông”, “school violence”, “school bullying”, “cyberbullying”, “ethics”, “applied ethics”, “moral responsibility”, “moral education”, “character education”, “human dignity”, “secondary school students” và “digital citizenship”.

Các tài liệu được lựa chọn khi đáp ứng các tiêu chí: (1) Có liên quan trực tiếp đến BLHĐ, bắt nạt học đường hoặc bắt nạt trên không gian mạng; (2) Đề cập đến các vấn đề thuộc lĩnh vực đạo đức học, giáo dục đạo đức hoặc giáo dục nhân cách; (3) Có mô tả rõ đối tượng nghiên cứu, phương pháp nghiên cứu hoặc cơ sở lý luận; và (4) Được công

bổ trên các tạp chí khoa học, sách chuyên khảo hoặc các nguồn học thuật có độ tin cậy cao. Các tài liệu bị loại trừ nếu không liên quan trực tiếp đến chủ đề nghiên cứu hoặc thiếu cơ sở học thuật rõ ràng. Quá trình lựa chọn tài liệu được thực hiện qua bốn bước: (1) Tìm kiếm tài liệu trên các cơ sở dữ liệu đã lựa chọn bằng bộ từ khóa xác định trước; (2) Loại bỏ các tài liệu trùng lặp và các tài liệu không liên quan thông qua rà soát tiêu đề và tóm tắt; (3) Đọc toàn văn các tài liệu đáp ứng tiêu chí lựa chọn để đánh giá mức độ phù hợp với mục tiêu nghiên cứu; (4) Các tài liệu đáp ứng đầy đủ tiêu chí được đưa vào quá trình tổng hợp và phân tích theo chủ đề.

Quá trình phân tích tài liệu được thực hiện theo hướng tổng hợp chủ đề. Các tài liệu được đọc, sàng lọc và phân nhóm theo các nội dung chính gồm: Các nghiên cứu về BLHĐ; các nghiên cứu về trách nhiệm đạo đức và sự tách rời đạo đức; các nghiên cứu về giáo dục nhân cách và giáo dục đạo đức; các nghiên cứu về phòng ngừa BLHĐ; và các nghiên cứu tiếp cận BLHĐ dưới góc nhìn đạo đức học. Trên cơ sở đó, các kết quả nghiên cứu được so sánh, đối chiếu, phân tích và khái quát hóa nhằm làm rõ bản chất đạo đức của BLHĐ, đồng thời xây dựng khung phân tích và đề xuất các định hướng giáo dục đạo đức góp phần phòng ngừa BLHĐ đối với HS THCS và THPT. Việc tổng hợp dữ liệu được thực hiện theo phương pháp tổng hợp chủ đề. Các nghiên cứu được mã hóa theo các chủ đề chính, sau đó tiến hành so sánh, đối chiếu, phân tích điểm tương đồng, khác biệt và khoảng trống nghiên cứu để xây dựng khung phân tích đạo đức học được đề xuất trong bài báo.

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Nghiên cứu về bạo lực học đường và bắt nạt học đường

BLHĐ và bắt nạt học đường hiện được xem là một trong những thách thức nghiêm trọng đối với sự phát triển bền vững của giáo dục hiện đại. Theo cách tiếp cận của y tế công cộng và giáo dục học, BLHĐ bao gồm các hành vi gây tổn hại về thể chất, tinh thần, xã hội và trên không gian mạng, xảy ra trong hoặc liên quan đến môi trường học đường (Hankin và cộng sự, 2011). Các nghiên cứu gần đây cho thấy BLHĐ không còn là những hành vi cá biệt mà đã trở thành một hiện tượng mang tính hệ thống, chịu ảnh hưởng của các yếu tố cá nhân, gia đình, nhà trường và xã hội. Miller (2023) cho rằng, BLHĐ cần được nhìn nhận như một vấn đề đa chiều, trong đó hành vi gây hấn của HS phản ánh sự tương tác phức tạp giữa môi trường giáo dục và sự phát triển nhân cách.

Đối với HS THCS và THPT, bắt nạt học đường thường xuất hiện dưới nhiều hình thức như bạo lực thể chất, bạo lực ngôn từ, cô lập xã hội và bắt nạt trên không gian mạng. Zhu và cộng sự (2024) chỉ ra rằng, thành tích học tập và vị thế xã hội trong lớp học có thể ảnh hưởng đến khả năng HS trở thành chủ thể hoặc nạn nhân của hành vi bắt nạt. Từ góc độ quản lý giáo dục, nhiều quốc gia đã áp dụng các biện pháp an ninh trường học nhằm giảm thiểu bạo lực. Tuy nhiên, nghiên cứu của Cheurprakobkit và Bartsch (2005) và tổng quan của Hankin và cộng sự (2011) cho thấy các biện pháp kiểm soát cứng nhắc như tăng cường an ninh hoặc sử dụng máy dò kim loại chưa chứng minh được hiệu quả rõ ràng trong việc làm giảm BLHĐ, trong khi có thể làm suy giảm cảm nhận an toàn của HS. Nhìn chung, các nghiên cứu đều thống nhất rằng, BLHĐ là hiện tượng đa chiều chịu ảnh hưởng đồng thời của nhiều yếu tố cá nhân, gia đình, nhà trường và xã hội. Tuy nhiên, phần lớn các nghiên cứu vẫn tiếp cận hiện tượng này từ góc độ tâm lý học, giáo dục học hoặc xã hội học, trong khi việc phân tích bản chất đạo đức của BLHĐ vẫn còn tương đối hạn chế. Đây chính là cơ sở để bài báo tiếp tục xem xét vấn đề dưới góc nhìn đạo đức học.

3.2. Trách nhiệm đạo đức và sự phi đạo đức trong hành vi bắt nạt

Các nghiên cứu quốc tế bắt đầu tiếp cận bắt nạt học đường một vấn đề đạo đức (moral issue) thay vì chỉ là một hiện tượng tâm lý hoặc xã hội. Menesini và cộng sự (2003) cho rằng, những HS thực hiện hành vi bắt nạt thường có mức độ cảm xúc đạo đức (moral emotions) thấp hơn so với các nhóm HS khác. Các em ít cảm thấy tội lỗi, xấu hổ hoặc đồng cảm với nạn nhân, từ đó dễ hợp lý hóa các hành vi gây hại.

Khái niệm sự tách rời đạo đức được xem là một cơ chế tâm lý quan trọng giải thích hành vi bắt nạt. Pozzoli và cộng sự (2012) chỉ ra rằng, sự tách rời đạo đức ở cả cấp độ cá nhân và tập thể có tác động đáng kể đến tần suất xuất hiện hành vi bắt nạt trong môi trường học đường. Kollerová và cộng sự (2014) tiếp tục chứng minh rằng, việc đánh giá đạo đức đối với hành vi bắt nạt chịu ảnh hưởng bởi giới tính, bối cảnh lớp học và các chuẩn mực tập thể. Khi HS cảm thấy cộng đồng chấp nhận hoặc dung túng cho hành vi bắt nạt, mức độ phản kháng đạo đức đối với các hành vi này sẽ giảm xuống.

Ở chiều ngược lại, Pouwels và cộng sự (2019) phát hiện rằng, ý thức trách nhiệm đạo đức là một trong những yếu tố dự báo quan trọng đối với hành vi bảo vệ nạn nhân. Những HS có ý thức trách nhiệm đạo đức cao thường có xu hướng can thiệp hoặc hỗ trợ nạn nhân thay vì đứng ngoài cuộc. Các nghiên cứu của Webber (2014) và Cohen-Almagor (2020, 2022) đều thống nhất rằng, bắt nạt học đường và bắt nạt trên không gian mạng là những vấn đề đạo đức xã hội, đòi hỏi phải xem xét trách nhiệm của cá nhân, nhà trường, gia đình và cộng đồng trong việc bảo vệ phẩm

giá con người. Các nghiên cứu trên cho thấy trách nhiệm đạo đức và sự tách rời đạo đức là hai hướng tiếp cận nổi bật trong nghiên cứu về bắt nạt học đường. Tuy nhiên, các kết quả hiện vẫn còn phân tán và chưa được tích hợp thành một khung phân tích thống nhất để giải thích đầy đủ mối quan hệ giữa hành vi bạo lực và các giá trị đạo đức.

3.3. Giáo dục đạo đức và giáo dục nhân cách trong phòng chống bạo lực học đường

Một trong những xu hướng nổi bật của nghiên cứu quốc tế là xem giáo dục đạo đức và giáo dục nhân cách như giải pháp nền tảng nhằm phòng chống BLHĐ. Cha (2013) cho rằng, giáo dục nhân cách không chỉ là quá trình truyền đạt các chuẩn mực ứng xử mà còn là quá trình hình thành năng lực đạo đức, ý thức trách nhiệm và khả năng phán đoán đúng - sai của HS.

Marshall và cộng sự (2011) nhấn mạnh rằng, các chương trình giáo dục nhân cách có thể góp phần xây dựng môi trường học đường tích cực thông qua việc phát triển các giá trị như trung thực, tôn trọng, trách nhiệm và lòng nhân ái. Theo Miller và cộng sự (2005), giáo dục nhân cách cần được xem là một chiến lược phòng ngừa BLHĐ thay vì chỉ là một hoạt động giáo dục bổ trợ. Quan điểm này tiếp tục được Miller (2023) phát triển khi cho rằng việc xây dựng hệ giá trị đạo đức có thể tạo nên một "vùng đệm đạo đức" giúp HS hạn chế các hành vi gây hấn.

Trong bối cảnh chuyển đổi số, Li và cộng sự (2023) đề xuất tích hợp giáo dục công dân số với môn Đạo đức và Pháp luật nhằm giúp HS phát triển năng lực ứng xử có trách nhiệm trong cả môi trường thực và môi trường trực tuyến. Ngoài ra, Watanabe (2025) cho rằng, giáo dục đạo đức cần gắn với những trải nghiệm thực tiễn hằng ngày của HS, giúp các em hình thành khả năng tự phản tỉnh và tự chịu trách nhiệm đối với hành vi của mình. Nhìn chung, giáo dục đạo đức và giáo dục nhân cách được xem là nền tảng quan trọng trong phòng ngừa BLHĐ. Tuy nhiên, các nghiên cứu hiện nay chủ yếu tập trung vào xây dựng phẩm chất đạo đức chung mà chưa chỉ rõ mối liên hệ giữa từng hình thức BLHĐ với các giá trị và học thuyết đạo đức cụ thể.

3.4. Các nghiên cứu về can thiệp phòng chống bắt nạt học đường

Bên cạnh việc nghiên cứu nguyên nhân và bản chất đạo đức của BLHĐ, nhiều công trình tập trung đánh giá hiệu quả của các chương trình can thiệp. Xin (2021) cho rằng, việc kết hợp giáo dục đạo đức và giáo dục tâm lý trong trường trung học có thể góp phần làm giảm hành vi bắt nạt và cải thiện môi trường học đường. Nghiên cứu của Noboru và cộng sự (2021) tại Indonesia cho thấy các chương trình giáo dục phòng chống bắt nạt được triển khai trong trường học giúp nâng cao nhận thức của HS về hậu quả của bạo lực và thúc đẩy hành vi ứng xử tích cực.

Gu và cộng sự (2023) đề xuất mô hình nhập vai như một phương pháp giúp HS trải nghiệm vị trí của nạn nhân, từ đó phát triển khả năng đồng cảm và giảm xu hướng bắt nạt. Bên cạnh đó, Suh (2023) chứng minh rằng, các hoạt động trị liệu bằng âm nhạc theo nhóm có tác động tích cực trong việc giảm tính hung hăng và gia tăng hành vi vị tha ở thanh thiếu niên. Mặc dù nhiều chương trình can thiệp đã chứng minh hiệu quả trong giảm hành vi bắt nạt, phần lớn nghiên cứu vẫn tập trung đánh giá hiệu quả thực nghiệm mà chưa làm rõ cơ sở đạo đức của các biện pháp can thiệp. Đây là khoảng trống cần được tiếp tục nghiên cứu.

3.5. Bạo lực học đường dưới góc nhìn Đạo đức học

Mặc dù số lượng các nghiên cứu về BLHĐ ngày càng gia tăng, nhưng các nghiên cứu tiếp cận trực tiếp từ đạo đức học vẫn còn khá hạn chế. Thompson (2013) cho rằng, việc học các giá trị đạo đức không chỉ là quá trình tiếp thu tri thức mà còn là một thực hành chính trị và xã hội nhằm xây dựng các cộng đồng tôn trọng lẫn nhau.

Đối với môi trường số, Cohen-Almagor (2020, 2022) cho rằng, bắt nạt trên mạng xã hội đặt ra những thách thức mới đối với trách nhiệm đạo đức của cá nhân và cộng đồng. Các nền tảng truyền thông, nhà trường và gia đình đều phải tham gia vào quá trình xây dựng môi trường giao tiếp lành mạnh. Yacek (2018), khi phân tích các chính sách an ninh trường học, cho rằng, các giải pháp phòng chống bạo lực cần được đánh giá không chỉ dựa trên hiệu quả thực tiễn mà còn dựa trên các tiêu chuẩn đạo đức như phẩm giá con người, quyền con người và công bằng xã hội.

Các nghiên cứu trước đây đã tiếp cận BLHĐ từ nhiều góc độ khác nhau như tâm lý học, giáo dục học và xã hội học, nhưng việc xem xét hiện tượng này dưới góc nhìn đạo đức học vẫn còn phân tán và chưa hình thành một khung phân tích thống nhất. Các công trình hiện có đã đề cập đến nhiều khía cạnh như cảm xúc đạo đức, trách nhiệm đạo đức, sự tách rời đạo đức, giáo dục nhân cách và các chương trình can thiệp phòng chống bắt nạt, tuy nhiên mối liên hệ giữa các thành tố của BLHĐ với các phạm trù đạo đức cơ bản vẫn chưa được hệ thống hóa một cách toàn diện. Trên cơ sở tổng hợp các nghiên cứu trước, bài báo đề xuất khung phân tích về mối liên hệ giữa các thành tố của BLHĐ và các phạm trù của đạo đức học nhằm làm rõ bản chất đạo đức của hiện tượng này, đồng thời cung cấp cơ sở lý luận cho việc xây dựng các giải pháp giáo dục đạo đức đối với HS THCS và THPT. Trên cơ sở phân tích và tổng hợp các nghiên cứu trước đây, bài báo xây dựng bảng 1 nhằm hệ thống hóa mối liên hệ giữa các dạng hành vi liên quan đến BLHĐ, các học thuyết đạo đức, các phạm trù đạo đức cốt lõi và định hướng giáo dục tương ứng. Một

số nội dung trong bảng là kết quả tổng hợp từ nhiều nghiên cứu, đồng thời phản ánh sự khái quát và đề xuất của tác giả nhằm xây dựng một khung phân tích thống nhất.

Bảng 1. Khung phân tích mối liên hệ giữa các biểu hiện liên quan đến BLHĐ với các học thuyết và phạm trù đạo đức

Thành tố BLHĐ	Biểu hiện trong môi trường THCS và THPT	Học thuyết đạo đức liên quan	Phạm trù đạo đức cốt lõi	Định hướng giáo dục đạo đức
Bạo lực thể chất	Đánh nhau, hành hung, cưỡng ép	Đạo đức bốn phận (Kant)	Tôn trọng phẩm giá con người, không gây tổn hại	Giáo dục quyền con người và trách nhiệm đối với người khác
Bạo lực ngôn từ	Chửi bới, xúc phạm, miệt thị	Đạo đức bốn phận, đạo đức đức hạnh	Tôn trọng nhân phẩm, trung thực, tôn trọng	Xây dựng văn hóa giao tiếp học đường
Bạo lực quan hệ	Cô lập, tẩy chay, lan truyền tin đồn	Đạo đức học chăm sóc (Ethics of Care)	Đồng cảm, quan tâm, công bằng	Phát triển năng lực hợp tác và tinh thần cộng đồng
Bắt nạt trên không gian mạng	Công kích, phát tán hình ảnh, bôi nhọ trên mạng xã hội	Đạo đức học ứng dụng, đạo đức học chăm sóc	Trách nhiệm trong môi trường số, quyền riêng tư	Giáo dục công dân số và đạo đức truyền thông
Hành vi thờ ơ của người chứng kiến	Không can thiệp hoặc dung túng bạo lực	Lý thuyết trách nhiệm đạo đức	Nghĩa vụ đạo đức, dũng cảm đạo đức	Khuyến khích hành vi bảo vệ nạn nhân
Hành vi bảo vệ nạn nhân	Can ngăn, hỗ trợ hoặc báo cho GV	Đạo đức đức hạnh, trách nhiệm đạo đức	Công bằng, lòng vị tha, trách nhiệm xã hội	Hình thành năng lực hành động đạo đức
Sự tách rời đạo đức (Moral disengagement)	Biện minh hoặc hợp lý hóa hành vi bắt nạt	Đạo đức đức hạnh, trách nhiệm đạo đức	Lương tâm, tự chịu trách nhiệm	Phát triển năng lực tự phản tỉnh
Thiếu hụt cảm xúc đạo đức	Thiếu đồng cảm, không cảm thấy tội lỗi	Đạo đức đức hạnh (Virtue Ethics)	Nhân ái, đồng cảm, bao dung	Giáo dục nhân cách và phát triển phẩm chất
Môi trường học đường thiếu an toàn	Sự dung túng hoặc thiếu công bằng trong nhà trường	Công bằng xã hội (Theory of Justice)	Bình đẳng, quyền được an toàn, công bằng	Xây dựng văn hóa học đường nhân văn
Chính sách phòng chống BLHĐ	Nội quy, quy tắc ứng xử, chương trình can thiệp	Đạo đức học ứng dụng	Trách nhiệm cộng đồng, công lý, bảo vệ quyền con người	Kết hợp giáo dục đạo đức với quản trị nhà trường

Việc tổng hợp các kết quả nghiên cứu và hệ thống hóa trong bảng 1 cho thấy, BLHĐ cần được tiếp cận không chỉ như một hiện tượng giáo dục hay xã hội mà còn như một vấn đề của đạo đức học. Cách tiếp cận này góp phần làm rõ cơ sở lý luận của nghiên cứu, đồng thời tạo tiền đề cho việc phân tích các biểu hiện, nguyên nhân và định hướng giáo dục nhằm phòng ngừa BLHĐ trong bối cảnh hiện nay.

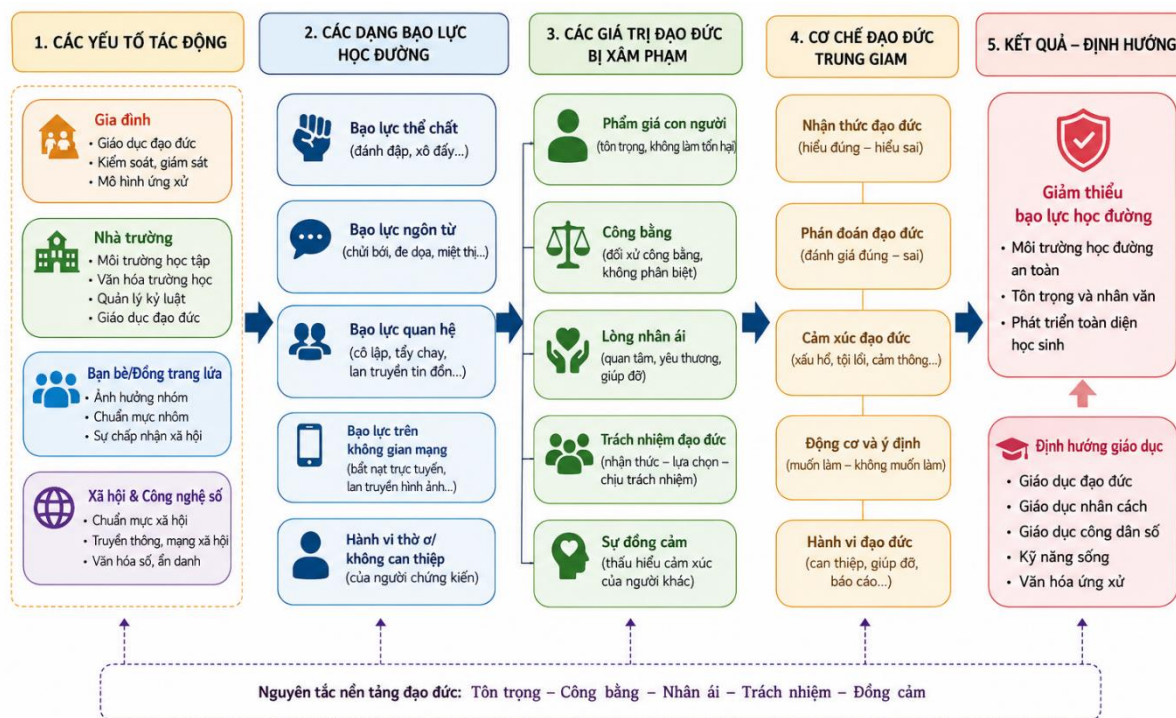
3.6. Khung lý luận nghiên cứu bạo lực học đường dưới góc nhìn đạo đức học

Kế thừa kết quả của các nghiên cứu trước đây, bài báo tiếp cận BLHĐ dưới góc nhìn đạo đức học, xem đây không chỉ là một hiện tượng giáo dục hay xã hội mà còn là sự biểu hiện của những lệch chuẩn trong nhận thức và hành vi đạo đức của con người (Webber, 2014; Cohen-Almagor, 2020, 2022). Theo đó, các yếu tố từ gia đình, nhà trường, bạn bè và môi trường xã hội tác động đến sự hình thành các hành vi BLHĐ (Cheurprakobkit và Bartsch, 2005; Hankin và cộng sự, 2011), trong đó phổ biến là bạo lực thể chất, bạo lực ngôn từ, bạo lực quan hệ, bắt nạt học đường và bắt nạt trên không gian mạng (Menesini và cộng sự, 2003; Sticca và Perren, 2015; Xiao và cộng sự, 2025).

Dưới góc nhìn đạo đức học, các hành vi này đồng thời xâm phạm những giá trị và chuẩn mực đạo đức cơ bản như phẩm giá con người, trách nhiệm đạo đức, công bằng, lòng nhân ái và sự đồng cảm (Pozzoli và cộng sự, 2012; Kollerová và cộng sự, 2014; Pouwels và cộng sự, 2019). Sự vi phạm các giá trị đạo đức không chỉ ảnh hưởng đến sự phát triển nhân cách của HS mà còn tác động tiêu cực đến môi trường giáo dục và văn hóa học đường (Miller và cộng sự, 2005; Miller, 2023; Watanabe, 2025).

Bên cạnh đó, nhiều nghiên cứu đã khẳng định rằng, giáo dục đạo đức, giáo dục nhân cách và giáo dục công dân số có vai trò quan trọng trong việc hình thành trách nhiệm đạo đức, phát triển hành vi ứng xử tích cực và phòng ngừa BLHĐ (Cha, 2013; Marshall và cộng sự, 2011; Li và cộng sự, 2023; Gu và cộng sự, 2022; Noboru và cộng sự, 2021). Tại Việt Nam, các nghiên cứu của Lê Thị Ngọc Anh và Đặng Thị Anh (2026), Hồ Thị Thanh Tâm và cộng sự (2022), Nguyễn Ngọc Phú (2023), Nguyễn Mai Hương và cộng sự (2023) cũng cho thấy BLHĐ và sự suy giảm các giá trị đạo đức ở HS đang là những vấn đề cần được quan tâm trong bối cảnh đổi mới giáo dục hiện nay.

Trên cơ sở đó, bài báo đề xuất khung nghiên cứu theo hướng phân tích mối liên hệ giữa các yếu tố tác động, các hình thức BLHĐ, sự vi phạm các phạm trù đạo đức và vai trò của giáo dục đạo đức trong việc phòng ngừa BLHĐ đối với HS THCS và THPT.

Hình 1. Khung lý luận về BLHĐ dưới góc nhìn đạo đức học

Khung lý luận này được khái quát bằng hình 1, thể hiện mối quan hệ giữa các yếu tố tác động (gia đình, nhà trường, bạn bè và xã hội), các dạng BLHĐ, các giá trị đạo đức bị xâm phạm và vai trò của giáo dục đạo đức trong phòng ngừa BLHĐ.

4. Kết luận và bình luận

BLHĐ đang là một trong những thách thức lớn đối với sự phát triển toàn diện của HS và việc xây dựng môi trường giáo dục an toàn, lành mạnh. Trên cơ sở tổng hợp và phân tích các nghiên cứu trong và ngoài nước, bài báo cho thấy BLHĐ không chỉ là một hiện tượng giáo dục hay xã hội mà còn là một vấn đề của đạo đức học, phản ánh sự lệch chuẩn trong nhận thức và hành vi đạo đức của con người. Các hành vi như bạo lực thể chất, bạo lực ngôn từ, bạo lực quan hệ, bắt nạt học đường và bắt nạt trên không gian mạng đều có mối liên hệ với sự vi phạm các giá trị và chuẩn mực đạo đức cơ bản như phẩm giá con người, trách nhiệm đạo đức, công bằng, lòng nhân ái và sự đồng cảm (Webber, 2014; Cohen-Almagor, 2020, 2022).

Bài báo cũng đã hệ thống hóa mối liên hệ giữa các thành tố của BLHĐ và các phạm trù của Đạo đức học, đồng thời đề xuất khung nghiên cứu theo hướng kết nối giữa các yếu tố tác động, các hình thức BLHĐ, sự vi phạm các giá trị đạo đức và vai trò của giáo dục đạo đức trong việc phòng ngừa BLHĐ. Kết quả nghiên cứu góp phần bổ sung cơ sở lý luận cho việc tiếp cận BLHĐ từ góc nhìn đạo đức học, đồng thời khẳng định vai trò của giáo dục đạo đức, giáo dục nhân cách và giáo dục công dân số trong việc hình thành hành vi ứng xử có văn hóa và trách nhiệm ở HS THCS và THPT (Cha, 2013; Marshall và cộng sự, 2011; Li và cộng sự, 2023).

Từ kết quả nghiên cứu, bài viết đề xuất một số kiến nghị. Thứ nhất, cần tăng cường lồng ghép giáo dục đạo đức, giáo dục nhân cách và giáo dục công dân số vào các hoạt động giáo dục trong nhà trường nhằm phát triển trách nhiệm đạo đức, lòng nhân ái và năng lực ứng xử của HS. Thứ hai, cần xây dựng môi trường học đường dựa trên các giá trị tôn trọng, công bằng, hợp tác và quan tâm lẫn nhau, trong đó phát huy vai trò của gia đình, nhà trường và cộng đồng trong việc phòng ngừa BLHD. Thứ ba, cần chú trọng giáo dục trách nhiệm đạo đức không chỉ đối với người thực hiện hành vi bạo lực mà còn đối với người chứng kiến và các chủ thể liên quan nhằm hình thành văn hóa ứng xử tích cực trong nhà trường. Thứ tư, cần tiếp tục triển khai các nghiên cứu chuyên sâu về BLHD dưới góc nhìn đạo đức học, đặc biệt là các nghiên cứu thực nghiệm đối với HS THCS và THPT trong bối cảnh chuyển đổi số và hội nhập quốc tế hiện nay. Mặc dù bài báo đã góp phần làm rõ cơ sở lý luận của việc nghiên cứu BLHD dưới góc nhìn đạo đức học, song nghiên cứu chủ yếu được thực hiện trên cơ sở phân tích và tổng hợp tài liệu. Do đó, các nghiên cứu tiếp theo cần kết hợp giữa phương pháp nghiên cứu lý luận và nghiên cứu thực nghiệm để kiểm chứng và hoàn thiện khung nghiên cứu, qua đó góp phần nâng cao hiệu quả của giáo dục đạo đức và phòng ngừa BLHD trong thực tiễn giáo dục Việt Nam.

Tuyên bố về GenAI và Quyền tác giả: Trong quá trình chuẩn bị bản thảo này, các tác giả đã sử dụng ChatGPT cho việc phát triển khung lý luận; Rút gọn, diễn giải nhằm tránh lặp từ, cải thiện mạch lạc; Tự động chuẩn hóa trích dẫn. Tác giả chịu hoàn toàn trách nhiệm về nội dung bản thảo.

Tuyên bố về xung đột lợi ích: Tác giả tuyên bố không có xung đột lợi ích.

Thông tin tài trợ: Nghiên cứu này không nhận được tài trợ từ bên ngoài.

Tài liệu tham khảo

- Cohen-Almagor, R. (2020). Cyberbullying, moral responsibility, and social networking: Lessons from the Megan Meier tragedy. *European Journal of Analytic Philosophy*, 16(1), 75-98.
- Cohen-Almagor, R. (2022). Bullying, cyberbullying, and hate speech. *International Journal of Technoethics (IJT)*, 13(1), 1-17. <https://doi.org/10.4018/IJT.291552>
- Cha, S. H. (2013). Restructuring the concept of character education and policy in Korea. *KEDI Journal of Educational Policy*, 10(3), 51-63.
- Cheurprakobkit, S., & Bartsch, R. A. (2005). Security measures on school crime in Texas middle and high schools. *Educational Research*, 47(2), 235-250. <https://doi.org/10.1080/00131880500104366>
- Gu, X., Li, S., Yi, K., Yang, X., Liu, H., & Wang, G. (2022). Role-exchange playing: An exploration of role-playing effects for anti-bullying immersive virtual environments. *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics*, 29(10), 4215-4228. <https://doi.org/10.1109/TVCG.2022.3184986>
- Hankin, A., Hertz, M., & Simon, T. (2011). Impacts of metal detector use in schools: Insights from 15 years of research. *Journal of School Health*, 81(2), 100-106. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2010.00566.x>
- Hồ Thị Thanh Tâm, Trần Nguyễn Minh Huân, Lê Thị Bé Nhung, Nguyễn Mai Hà, Hồ Thị Phi Yến (2022). Nhận thức của học sinh về bắt nạt trực tuyến: Nghiên cứu trường hợp tại Trường Trung học phổ thông Phan Văn Trị, tỉnh Bến Tre. *Tạp chí Giáo dục*, 22(14), 53-57. <https://tcgd.tapchigiaoduc.edu.vn/index.php/tapchi/article/view/483>
- Kollerová, L., Janošová, P., & Říčan, P. (2014). Good and evil at school: Bullying and moral evaluation in early adolescence. *Journal of Moral Education*, 43(1), 18-31. <https://doi.org/10.1080/03057240.2013.866940>
- Lê Thị Ngọc Anh, Đặng Thị Anh (2026). Thực trạng bị bạo lực học đường và các yếu tố liên quan ở học sinh Trung học Cơ sở tại Hải Dương. *Tạp chí Nghiên cứu Y học*, 201(4), 713-724. <https://doi.org/10.52852/tcnycy.v201i4.4888>
- Li, Y., Deng, S., Wu, X., Zhao, B., Xie, Y., Luo, X., & Zheng, Y. (2023). Integrating digital citizenship into a primary school course "Ethics and the Rule of Law": Necessity, strategies and a pilot study. In *International Conference on Blended Learning* (pp. 59-70). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Marshall, J. C., Caldwell, S. D., & Foster, J. (2011). Moral education the CHARACTERplus way®. *Journal of Moral Education*, 40(1), 51-72. <https://doi.org/10.1080/03057240.2011.541770>
- Menesini, E., Sanchez, V., Fonzi, A., Ortega, R., Costabile, A., & Lo Feudo, G. (2003). Moral emotions and bullying: A cross-national comparison of differences between bullies, victims and outsiders. *Aggressive Behavior*, 29(6), 515-530. <https://doi.org/10.1002/ab.10060>
- Miller, T. W. (2023). Character education update: Building a buffer against school violence. In *School Violence and Primary Prevention* (pp. 605-618). Cham: Springer International Publishing.

- Miller, T. W., Kraus, R. F., & Velkamp, L. J. (2005). Character education as a prevention strategy in school-related violence. *Journal of Primary Prevention*, 26(5), 455-466.
- Noboru, T., Amalia, E., Hernandez, P. M. R., Nurbaiti, L., Affarah, W. S., Nonaka, D., ... & Kobayashi, J. (2021). School-based education to prevent bullying in high schools in Indonesia. *Pediatrics International*, 63(4), 459-468. <https://doi.org/10.1111/ped.14475>
- Nguyễn Mai Hương, Thành Ngọc Minh, Trần Bình Nguyên, Nguyễn Minh Quyết, Trần Thị Ngọc Hòai, Nguyễn Hoài Anh (2023). Bắt nạt học đường và sức khỏe tâm thần của học sinh trung học cơ sở tại Hà Nội. *Tạp chí Y học Việt Nam*, 532(2), 259-262. <https://doi.org/10.51298/vmj.v532i2.7625>
- Nguyễn Ngọc Phú (2023). Cảnh báo vấn nạn tha hóa đạo đức của học sinh phổ thông hiện nay. *Tạp chí Tâm lý - Giáo dục*, 30, 01-20. <https://tamlygiaoduc.com.vn/wp-content/uploads/2024/05/18-25-Nguyen-Ngoc-Phu.pdf>
- Pouwels, J. L., van Noorden, T. H. J., & Caravita, S. C. S. (2019). Defending victims of bullying in the classroom: The role of moral responsibility and social costs. *Journal of Experimental Social Psychology*, 84, 103831. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2019.103831>
- Pozzoli, T., Gini, G., & Vieno, A. (2012). Individual and class moral disengagement in bullying among elementary school children. *Aggressive Behavior*, 38(5), 378-388. <https://doi.org/10.1002/ab.21442>
- Sticca, F., & Perren, S. (2015). The chicken and the egg: Longitudinal associations between moral deficiencies and bullying: A parallel process latent growth model. *Merrill-Palmer Quarterly*, 61(1), 85-100. <https://doi.org/10.13110/merrpalmquar1982.61.1.0085>
- Suh, E. S. (2023). The use of group drumming-based music therapy with male adolescents in a school violence prevention program in Korea: A pilot study. *Psychology of Music*, 51(3), 682-699.
- Thompson, P. (2013). 'It really hurts and it is bullying': Moral learning as political practice. *Journal of Moral Education*, 42(2), 224-238. <https://doi.org/10.1080/03057240.2012.741521>
- Watanabe, Y. (2025). Enhancing school crisis prevention immunity through moral education: Insights from the framework of social and emotional learning. *Journal of Moral Education*, 54(3), 389-406. <https://doi.org/10.1080/03057240.2024.2437198>
- Webber, M. A. (2014). Bullying and Moral Responsibility. In *From Communication Landscapes to Bullying Battlegrounds* (pp. 165-176). Brill. https://doi.org/10.1163/9781848882805_016
- Xiao, C., Heidari, M. S., & Cholicheh, K. S. (2025). Exploring the mediating roles of bullying, school fighting, and media literacy in the relationship between social-emotional competence and cyberbullying among adolescents. *BMC Psychology*, 13(1), 952. <https://doi.org/10.1186/s40359-025-03318-3>
- Xin, C. (2021, May). The Intervention of Bullying in Middle Schools under the Concept of "Moral and Psychological Education". In *2021 2nd International Conference on Computers, Information Processing and Advanced Education* (pp. 188-192). <https://doi.org/10.1145/3456887.3456929>
- Yacek, D. (2018). America's armed teachers: An ethical analysis. *Teachers College Record*, 120(8), 1-36.
- Zhu, X., Jiang, W., Shi, W., & Shi, J. (2024). Good learners or trouble makers? Study on the relationship between academic performance and antisocial behavior of junior high school students. *PLoS One*, 19(1), e0295705. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0295705>